

ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

О.В. Скидан, д.е.н., професор
Житомирський національний агроекологічний університет
О.М. Ющенко
Директор ПП «Галекс-Агро»

Враховуючи процеси екологізації галузей національної економіки, посилення вимог до екологічності продукції наразі до національних пріоритетів України віднесено питання стабілізації і поліпшення екологічного стану території держави, охорони, раціонального використання й відтворення земельних ресурсів. Такі процеси мають відбуватися у єдиному народногосподарському комплексі шляхом реалізації стратегій, програм, заходів щодо

зменшення негативного впливу глобальних екологічних проблем на стан еколого-економічної безпеки країни, розширення участі України у міжнародному співробітництві. Тому активізація розвитку органічного виробництва віднесена до стратегічних завдань держави.

Доцільність впровадження в регіоні органічного виробництва обумовлена необхідністю відтворення родючості ґрунтів та збереження навколишнього середовища; розвитку сільських територій та підвищення рівня життя сільського населення; підвищення ефективності та прибутковості сільськогосподарського виробництва; забезпечення споживчого ринку здоровою якісною продукцією; зміцнення експортного потенціалу регіону; поліпшення його іміджу як виробника та експортера високоякісної органічної продукції; забезпечення продовольчої безпеки України.

Для стимулювання розвитку органічного виробництва в регіоні мають бути створені відповідні інституційно-правові, фінансово-економічні та соціально-психологічні умови. Насамперед має бути створена адекватна інституційна інфраструктура, здатна інтегрувати в єдиний механізм всіх учасників процесу розвитку органічного виробництва; організувати відповідне їх науково-освітнє та інформаційно-консультаційне забезпечення.

На Житомирщині органічним виробництвом займаються ряд аграрних підприємств, більшість з яких зосереджена у Новоград-Волинському районі. Серед органічних підприємств області найбільшими є:

ПП «Галекс-Агро», яке займається вирощуванням широкого спектру сільськогосподарських культур (пшениця озима, ячмінь озимий, жито озиме, ячмінь ярий, просо, пшениця спельта, гречка, овес, люцерна, горох польовий (пелюшка), соя, кормові боби, кукурудза, злакові трави, конюшина, фацелія, еспарцет, вика та ін.);

ТОВ «Агровест груп» (злакові трави, кукурудза, пшениця озима, горох польовий (пелюшка), вика, овес, просо, люцерна, пшениця спельта, жито озиме, телиці між 1 і 2 р., телята до 1 року, молоко коров'яче сире незбиране);

ТОВ «Полісся-Інвест» (гречка, овес, просо, жито озиме, соя, злакові трави, вівці, гуси, індики, пекінські качки);

СФГ «ВЕС» (кабачок, мангольд, помідор, огірок, м'ята перцева, картопля, морква червона, буряк столовий, салат, базилік, цибуля порей, баклажан, редька дайкон, рукола, цибуля, петрушка);

ТОВ «Беррі-Агро» (чорниця, чорниця заморожена).

ТОВ «Цефей-Груп» (спельта, гарбуз твердокорий).

У 2014 році в області почав працювати перший в Україні завод з

виробництва сертифікованої органічної молочної продукції, побудований ТОВ «Органік мілк». На підприємстві виробляється молоко коров'яче питне пастеризоване, кефір, ряжанка, сметана, сир кисломолочний, масло солодко вершкове селянське, бринза.

Найбільший досвід у веденні органічного виробництва має ПП «Галекс-Агро», засноване у 2008 році. На сьогоднішній день господарство вирощує продукцію на площі 5 480 га, сертифікованих як органічне землеробство. Вся продукція сертифікована Інститутом екологічного маркетингу (ІМО), Швейцарія, схвалена як Органічна та відповідає вимогам стандарту Біо Свісс. Діяльність підприємства знаходиться під контролем ТОВ «Органік стандарт» та сертифікована згідно вимог, викладених у Постанові Ради (ЄС) № 834/2007 та № 889/2008.

В 2010 році в селі Гульськ Новоград-Волинського району підприємством створено інноваційний молочно-товарний комплекс європейського зразку потужністю 500 голів ВРХ з метою розвитку органічного тваринництва та відтворення на Поліссі м'ясо-молочної Симентальської породи. В серпні 2010 року завезені перші нетелі з Європи в кількості 99 голів. Середній надій на корову становить 22 літри на добу, 6 710 літрів за 305 днів лактації. В 2012 році розпочато будівництво та реконструкцію молочно-товарної ферми на 850 голів ВРХ в селі Городище Новоград-Волинського району, де завезено 359 голів племінних нетелів породи Симентал.

ПП «Галекс-Агро» входить до швейцарсько-українського проекту «Розвиток органічного ринку в Україні, 2012-2016 рр.». Метою проекту є сприяння розвитку органічного сектору в Україні та інтеграції українських малих та середніх підприємств в міжнародну торгівлю сертифікованою органічною продукцією. Діяльність проекту спрямована на розширення посівних площ під органічними орними культурами та здійснення заходів з покращення якості та збільшення об'ємів торгівлі молочною продукцією в Україні. Проект впроваджується Дослідним інститутом органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія).

Діяльність ПП «Галекс-Агро» підтверджує, що використання органічних технологій у землеробстві дає змогу господарству підвищити природну біологічну активність у ґрунті та відновити баланс натуральних поживних речовин. За умов ведення органічного господарювання підсилюються відновлювальні властивості ґрунту, нормалізується робота живих організмів, відбувається збагачення гумусу і, як результат, збільшення урожайності сільськогосподарських культур та підвищення якості продукції рослинництва. Продукція,

вироблена у господарстві, експортується до Європи.

Цікавим щодо розвитку органічного тваринництва є досвід ТОВ «Полісся-Інвест», яке розташоване у селі Дашинка Володарсько-Волинського району. ТОВ «Полісся-Інвест» було засноване у 2011 році і займається розведенням птахів (гусей, качок, фазанів та цесарок) і овець.

Таким чином, еволюція органічного сільського господарства, сучасні тенденції його розвитку, досвід запровадження органічного землеробства у зростаючій кількості господарств свідчить, що альтернативні сільськогосподарські практики є цілком реальною і перспективною справою.

В сфері розвитку органічного виробництва існує ряд проблем, які потребують ґрунтовного аналізу для ефективного їх вирішення з метою створення сприятливих умов для розвитку органічного виробництва:

- недостатня сформованість відповідної законодавчої бази, а також суперечливість і неповнота чинних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність суб'єктів господарювання у сфері органічного виробництва;

- відсутність відповідних інституційно-правових, фінансово-економічних та соціально-психологічних умов, необхідних для розвитку органічного виробництва;

- недостатній рівень розвитку інфраструктури, необхідної для підтримки органічного виробництва, а також відсутність преференцій в оподаткуванні для суб'єктів господарювання у цій сфері;

- низький рівень інформованості населення, товаровиробників, органів державної влади та місцевого самоврядування щодо можливостей та перспектив розвитку органічного виробництва в регіоні;

- недостатній рівень професійних знань і досвіду господарюючих суб'єктів щодо ведення органічного виробництва в сучасних умовах та відсутність ефективної системи підготовки висококваліфікованих фахівців у сфері органічного виробництва.

З метою вирішення цих проблем та на виконання «Стратегії розвитку агропромислового сектору економіки на період до 2020 року», затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.10.13 № 806-р, «Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2020 року», затвердженої рішенням обласної ради від 19.03.15 № 1403, у частині забезпечення продовольчої безпеки держави, розвитку високоєфективного агропродовольчого виробництва, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та продовольства на внутрішньому і зовнішньому ринках та рівня зайнятості сільського населення Житомирським національним агроєкологічним університетом розроблено проект програми розвитку

органічного виробництва Житомирщини.

Головною метою Програми є створення організаційно-економічних умов для економічно ефективного, конкурентоспроможного, соціально та екологічно спрямованого розвитку агропродовольчого сектору, стабільного забезпечення населення якісним та безпечним продовольством вітчизняного виробництва.

Практична реалізація завдань і заходів Програми сприятиме підвищенню конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств регіону. Також очікуються екстернальні ефекти, що виникають внаслідок діяльності органічного господарства в інших суб'єктах господарювання – додатковий дохід переробної галузі; зменшення безробіття та соціальних виплат для населення; зростання доходу від зеленого туризму, органічного тваринництва, бджільництва; підвищення рівня життя населення; зростання вартості сільськогосподарських угідь; збереження природного капіталу регіону.

Реалізація заходів Програми сприятиме підтримці малого та середнього бізнесу; вдосконаленню зворотного зв'язку між виробниками і споживачами; розбудові сільських територій та розвитку місцевих громад, поліпшенню іміджу та інвестиційного клімату в регіоні, його інтеграції в загальнодержавний та міжнародний органічний ринок.

Перевагами для навколишнього природного середовища від реалізації Програми будуть збереження біологічного та ландшафтного різноманіття; якості та функцій ґрунтів та водних екосистем; мінімізація екологічних ризиків; збереження генофонду рослин; стабілізація стану земельних ресурсів та їх відтворення; залучення новітніх екологічних технологій; удосконалення екологічної політики з питань продовольчої безпеки; зменшення забруднення від сільськогосподарського виробництва, особливо – водних систем; зменшення викидів парникових газів.

Основні шляхи і засоби розв'язання проблеми:

- стимулювати розвиток органічного виробництва шляхом надання виробникам органічної продукції інформаційної та фінансової підтримки;
- за рахунок розвитку органічного виробництва досягти позитивного впливу на стан ґрунтів, агроландшафти та довкілля регіону в цілому;
- розвивати ринок органічних продуктів та збільшувати ефективність виробництва та переробки органічної продукції;
- сформувати та закріпити довіру споживачів до органічного виробництва та сертифікованої і відповідним чином маркованої

органічної продукції;

- розширити застосування біологічних методів захисту рослин та тварин, ґрунтозахисних технологій та проведення дозволених методів меліорації ґрунтів для підвищення їх родючості.

Реалізація державної політики у сфері розвитку органічного виробництва в області та виконання основних завдань Програми буде проводитися у напрямках, які забезпечать покращення економічних показників господарської діяльності господарюючих суб'єктів в аграрному секторі області, збільшать їх внесок у вирішення проблем зайнятості населення і наповнення бюджетів територій, створення нових робочих місць, поліпшення екологічної ситуації в області.

Основними напрямками Програми є:

1. Упорядкування нормативного регулювання розвитку органічного виробництва.

2. Фінансово-кредитна та інвестиційна підтримка.

3. Інформаційне забезпечення розвитку органічного виробництва.

4. Формування інфраструктури підтримки розвитку органічного виробництва.

5. Проведення наукових досліджень та підвищення кваліфікації кадрів для сфери органічного виробництва.

1. Упорядкування нормативного регулювання розвитку органічного виробництва. Упорядкування нормативно-правового регулювання розвитку органічного виробництва спрямоване на удосконалення нормативно-правових актів загальнодержавного та регіонального рівня, організацію контролю за додержанням законів та інших нормативно-правових актів, направлених на розвиток органічного виробництва.

Основною метою реалізації заходів цього розділу є подальша перебудова регуляторної політики, спрямованої на створення сприятливого середовища для господарюючих суб'єктів, зайнятих у сфері органічного виробництва, забезпечення прозорого і чіткого механізму взаємодії органів влади та вказаних господарюючих суб'єктів. Формування сприятливих умов діяльності у сфері органічного виробництва на місцевому рівні передбачає усунення правових, економічних та адміністративних перешкод у реалізації права на діяльність у сфері органічного виробництва.

Для цього будуть підготовлені та прийняті нормативні акти, що сприятимуть подоланню перешкод на всіх етапах започаткування та ведення органічного виробництва.

Для цього буде здійснено комплекс організаційно-економічних

та правових заходів, які передбачатимуть:

- планування підготовки проектів регуляторних актів, що стосуються розвитку органічного виробництва та їх оприлюднення;
- визначення ефективності проектів регуляторних актів та оцінки економічних, екологічних і соціальних результатів їх впровадження;
- використання можливостей місцевих засобів масової інформації для оперативного інформування товаровиробників та населення щодо переваг та можливостей розвитку органічного виробництва;
- визначення на конкурсних засадах господарюючих суб'єктів, які претендують на отримання фінансової підтримки для розвитку органічного виробництва.

2. Фінансово-кредитна та інвестиційна підтримка. Фінансово-кредитна та інвестиційна підтримка розвитку органічного виробництва спрямована на досягнення стабільної і гнучкої системи фінансово-кредитної підтримки, що передбачає спрощення доступу господарюючих суб'єктів у сфері органічного виробництва до кредитних та інвестиційних ресурсів, забезпечення сприятливих умов для їх розвитку, створення нових робочих місць.

Безпосередня фінансова підтримка господарюючих суб'єктів у сфері органічного виробництва здійснюватиметься на умовах спільного фінансування за рахунок коштів державного, обласного та місцевих бюджетів, а також стимулювання фінансових організацій до співпраці з такими підприємствами, створення оптимальних механізмів ефективного цільового використання фінансових та інвестиційних ресурсів.

Фінансова підтримка господарюючих суб'єктів у сфері органічного виробництва здійснюватиметься у вигляді відшкодування їм витрат на проведення сертифікації. Значну увагу буде приділено удосконаленню системи кредитування господарюючих суб'єктів у сфері органічного виробництва на сприятливих умовах, в т.ч. шляхом мікрокредитування, із залученням банківських та інших фінансових установ.

Заходами програми передбачено:

- надання на конкурсній основі фінансової підтримки господарюючим суб'єктам у сфері органічного виробництва для часткової компенсації їх витрат на сертифікацію та закупівлю насіннєвого матеріалу;
- надання фінансової підтримки господарюючим суб'єктам у сфері органічного виробництва за рахунок власних кредитних ресурсів банківських та інших фінансових установ внаслідок активізації їх

роботи за програмами мікрокредитування;

- фінансова підтримка господарюючих суб'єктів у сфері органічного виробництва за рахунок ресурсів, залучені у вигляді міжнародної допомоги та грантових програм.

3. Інформаційне забезпечення розвитку органічного виробництва. В сучасних умовах динамічно зростає значення інформаційної складової економічного розвитку. У цьому контексті не є виключення і питання розвитку органічного виробництва, яке потребує відповідного інформаційного забезпечення.

Інформаційне забезпечення, спрямоване на надання господарюючим суб'єктам у сфері органічного виробництва, насамперед з боку органів державної влади та управління, відповідної допомоги, що передбачає комплекс заходів з матеріально-технічної підтримки суб'єктів господарювання; забезпечення їх актуальною інформацією з питань ведення органічного виробництва; залучення широкого кола громадськості до розв'язання наявних проблем, що стримують розвиток органічного виробництва; розповсюдження інформації про діяльність господарюючих суб'єктів у сфері органічного виробництва, тощо.

Створення активної системи інформаційного забезпечення зазначеного процесу сприятиме виникненню позитивних зовнішніх ефектів, пов'язаних з особливостями поширення інформації, – мережових зовнішніх ефектів, оскільки попит на послуги такої інформаційної системи зростатиме із збільшенням масштабів охоплення нею території регіону

Заходами програми даного напрямку визначено, зокрема:

– забезпечення високого рівня інформованості населення, товаровиробників, органів державної влади та місцевого самоврядування щодо розвитку органічного виробництва з урахуванням специфіки регіону;

- створення і просування спеціального WEB-сайту, на якому висвітлюватиметься інформація про стан розвитку органічного виробництва в області;

- випуск і розповсюдження інформаційних матеріалів щодо переваг розвитку органічного виробництва, технологій виробництва органічної продукції;

- регулярне проведення ярмарків та виставок органічної продукції.

– розробка та просування регіонального бренду органічної продукції, забезпечення реклами органічних продуктів. Споживачі хочуть мати якнайповнішу інформацію щодо походження продукту,

його складу та способу виробництва. Участь державних органів, наукових та навчальних закладів у розробці регіонального бренду органічної продукції, контроль за правомірністю його використання забезпечить високий рівень довіри споживачів для продукції, яка буде реалізуватися під даним брендом;

4. Формування інфраструктури підтримки розвитку органічного виробництва. Важливим напрямком стимулювання розвитку органічного виробництва в області є створення адекватної інституційної інфраструктури, здатної інтегрувати в єдиний механізм всіх учасників процесу розвитку органічного виробництва; організувати відповідне їх науково-освітнє та інформаційно-консультаційне забезпечення.

Заходами програми в напрямку формування інфраструктури підтримки розвитку органічного виробництва передбачено наступне:

- створення Поліського центру органічного виробництва на базі Житомирського національного агроекологічного університету;

- створення і забезпечення функціонування регіонального сертифікаційного органу, що підвищить активність роботи щодо сертифікації та надасть можливість реалізації органічної продукції як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках);

- створення регіональної мережі торговельних об'єктів, в яких продукція реалізовуватиметься під регіональним брендом органічної продукції («Полісся органік»);

- створення Поліської регіональної лабораторії, яка дозволить проводити повний спектр аналізів з оцінки родючості ґрунтів, якості продукції та питної води.

5. Проведення наукових досліджень та підвищення кваліфікації кадрів для сфери органічного виробництва. Активізація розвитку органічного виробництва значною мірою залежить від рівня організації системи щодо проведення наукових досліджень та підвищення кваліфікації кадрів для сфери органічного виробництва. Метою цього розділу є підвищення доступності результатів наукових досліджень, систем навчання та підвищення кваліфікаційного рівня управлінських кадрів і спеціалістів для сфери органічного виробництва.

З метою реалізації даного програмного напрямку заплановано ряд організаційних заходів:

- проведення наукових досліджень щодо розробки технологій вирощування та переробки окремих видів продукції, природних органічних стимуляторів росту рослин, біологічних препаратів та методів боротьби з шкідниками, хворобами рослин і тварин, адаптованих до місцевих умов;

– розробки та запровадження спеціальних навчальних курсів з питань органічного виробництва в навчальних закладах області, на курсах підвищення кваліфікації працівників аграрного сектору;

– забезпечення навчання та консультування аграрних товаровиробників, зокрема фермерів, щодо організації органічного виробництва, правил сертифікації (круглі столи, форуми, семінари, конференції, регулярні підготовчі курси (в т.ч. виїзні).

У результаті реалізації Програми очікується:

- збільшення кількості господарюючих суб'єктів у сфері органічного виробництва в 12 разів;

- збільшення обсягів виробництва органічної продукції в області в сім разів;

- упорядкування та активізація діяльності об'єктів інфраструктури підтримки органічного виробництва;

- активізація інвестиційної та інноваційної діяльності в аграрному секторі області;

- підвищення конкурентоспроможності продукції аграрного сектору;

- поліпшення екологічної ситуації в регіоні, рівня здоров'я населення.

Завдяки реалізації заходів Програми на 2016-2020 роки буде створено сприятливі умови для стійкого розвитку органічного виробництва в області, підвищиться його внесок у забезпечення продовольчої та екологічної безпеки регіону.

Очікується отримання відповідного синергетичного ефекту у вигляді отримання додаткових економічних, соціальних та екологічних ефектів. Варто очікувати позитивний ефект від розвитку органічного виробництва у вигляді зростання доходу та підвищення конкурентоспроможності господарств, зменшення витрат виробництва, скорочення природоохоронних виплат. Разом з тим очікуються екстернальні ефекти, що виникатимуть внаслідок діяльності господарств з органічного виробництва у інших суб'єктів господарювання – додатковий дохід переробної галузі; зменшення безробіття та соціальних виплат для населення; зростання доходу від зеленого туризму, органічного тваринництва, бджільництва; підвищення рівня життя населення; зростання вартості сільськогосподарських угідь.

Реалізація заходів Програми сприятиме підтримці малого та середнього бізнесу; вдосконаленню зворотного зв'язку між виробниками і споживачами; розбудові сільських територій та розвитку місцевих громад, поліпшенню іміджу області та

інвестиційного клімату в регіоні, інтеграції Житомирщини в міжнародний органічний ринок.

Перевагами для навколишнього природного середовища будуть збереження біологічного та ландшафтного різноманіття; якості та функцій ґрунтів та водних екосистем; мінімізація екологічних ризиків; збереження генофонду рослин; стабілізація стану земельних ресурсів та їх відтворення; залучення новітніх екологічних технологій; зменшення забруднення від сільськогосподарського виробництва, особливо водних систем.